

УДК 930:069

ЕТНІЧНІ МУЗЕЇ ЯК ЦЕНТР ДУХОВНОЇ СПАДЩИНИ БОЛГАР (УКРАЇНО-БОЛГАРСЬКИЙ ДІАЛОГ)

Тетяна ОВЧАРЕНКО – кандидат культурології,
доцент кафедри культурології та філософії культури,
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса
<https://orcid.org/0000-0001-6315-1891>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.51.1101>
leditiaamadeys72@gmail.com

Анастасія СЕНЧЕНКО – здобувачка другого (магістерського)
рівню вищої освіти, група МІК -21

Розглянуто культуру та традиції в межах україно-болгарського діалогу. Війна прискорила вихід України на європейський культурний простір і разом із цим визначила певні виклики та вимоги. Подано характеристику етнічних музеїв українців та болгар. Визначено, що музеї сьогодні виконують чимало функцій і виступають як посередник між минулим-сучасним-майбутнім. Проаналізовано наукові джерела щодо обґрунтування тези: «музей – це місце історичної, колективної пам'яті». Акцентовано увагу на діяльності деяких музеїв на території Болгарії та України. Наголошено на тому, що сучасні музеї не тільки центри збереження культурної спадщини народу, а є елементом комунікації між відвідувачем та артефактами (експонатами) музеїв. Виявлено різницю між етнічними музеями Європи та України.

Ключові слова: музеї, етнічна культура, діалог культур, культурна спадщина, місця пам'яті, історична пам'ять.

Постановка проблеми. Сучасні музеї – не стільки центр збереження культурної спадщини народу, а головний елемент у комунікації з молодшим поколінням, збагачення їх духовного світосприйняття. Музеї також є культурним ресурсом людства (інтелектуальним, науковим), який показує потенціал певного етносу чи народу, і формує колективну та історичну пам'ять.

Сьогодення вимагає від нас зберігати свідчення та факти кожного дня, інформацію про явища чи ідеї, про події та людей. Все це є «джерелом місця пам'яті» (в нашому випадку – це музей). Як вважає П. Нора: ««Місця пам'яті» стають епізодами національної історії. Історія, а точніше історія національного розвитку, склала одну з найсильніших наших колективних традицій, наше середовище пам'яті» [9].

Із початком повномасштабної війни Україна стала об'єктом європейської спільноти та предметом обговорення на різних рівнях. Її місце та роль в європейському просторі значно залежить від того як держава та її громадяни самі ставляться до своєї історичної пам'яті, від рівню збереженості національних традицій та ідентифікації себе як громадяни України.

Огляд останніх публікацій. Серед основних джерел із теми дослідження наукові (статті, монографії, підручники, публікації у пресі, енциклопедії, теоретичні праці щодо музеєзнавства в українській діаспорі), «тексти» фото виставок, експонати музеїв (див. фото додатків). Теоретичну базу розвідки становили праці сучасних науковців, які розкривають україно-болгарські відносини із позиції культуротворчих, інтеграційних, націзберегаючих та ідентифікуючих аспектів. Серед них статті антропологині Ж Бучко [3, 4, 5], в яких авторка проводить дослідження етнічного розмаїття Буковини та пов'язує це з туристичною спадщиною; Алексієвець Л. і Алексієвець М., розглядають україно-болгарські відносини в глобальному, цивілізаційному вимірі [2], Дмитренко А. А., досліджує роль музеїв у формування освітнього середовища та пов'язує діяльність етнографічних музеїв із педагогічним процесом [6]. Головним джерелом із дослідження культурної, історичної, колективної пам'яті стали праці П. Нора [9] та А. Асмана [1]. Статті О. Таран [16], І. Потапенко [10] та В. Сінельнікова [14] стали допомогою в дослідженні для порівняння механізмів та форм репрезентації музеїв в історичному та сучасному аспекті.

Мета статті полягає в дослідженні діяльності та потенціалу етнографічних музеїв болгарської національної спадщини, які знаходяться на території України та Болгарії.

Виклад матеріалу дослідження. Музей – це місце, де культура «перетворюється на експозицію», тобто переходить із повсякденного контексту в публічний простір, де її споглядають, оцінюють і осмислюють. У цьому процесі об'єкти набувають експозиційної цінності: вони не лише існують як матеріальні свідчення минулого, а репрезентують певні ідеї, наративи й ідентичності. Б. Кіршенблат-Гімблетт наголошує, що «виставка – це не «вітрина історії», а комунікативний акт, який структурує наше розуміння культури через добір і контекстуалізацію об'єктів» [19]. «Музейну діяльність він вважав одним із найпотужніших механізмів репрезентації культури» [19]. Змінюються часи, виникає безліч проблем та викликів для народу, але, навіть у часи такого хаотично-динамічного процесу існування культура та мистецтво мають терапевтичний ефект. Вагому роль у цьому відіграють і музейні установи, що

допомагають відвідувачам зануритися в історію, минуле, зрозуміти сьогодення. Музей стає своєрідною «капсулою часу та пам'яті». «Включаючись» у процес дослідження повністю (як це відбувається з експозиціями в етнографічних музеях), відвідувач може змінюватися і сам, і вносити зміни в «текстовому та в предметному (реорганізація системи пам'яток) відношенні [12, 13].

Українські музеї є поліфункціональними закладами культури, місія яких бути посередником між теперішнім та майбутнім. Серед нових форм роботи в музеях можна назвати створення лабораторій та проектів, які спрямовані на розвиток творчості відвідувачів. Серед нових типів музеїв можна виокремити екомuzeї, віртуальні музеї.

Цікавою моделлю є екомuzeї, які активно співпрацюють із культурною пам'яттю людства, є «публічною історією» (Public History), створюючи нові смисли і образи. Серед дослідників, які виокремлюють музей як «інститут пам'яті», можна назвати П. Рікера (він асоціює роботу пам'яті з забування, переоцінювання та опрацювання минулого), Я. Ассмана та А. Ассман (досліджували «культурну та комунікативну пам'яті»). А. Ассман під «культурною пам'яттю» розуміє «набір текстів, зображень і ритуалів, завдяки яким певна група людей стабілізує та передає далі власне бачення себе самої, це колективне знання про минуле» [1]. Саме такі «тексти» розглядаємо під час аналізу роботи етнографічних музеїв на території України та Болгарії.

Музей як «місця пам'яті» розглядає П. Нора. Він указує, що «простори пам'яті не німі та порожні: вони залюднені, сповнені подіями, ідеями і навіть запахами. І кожен з таких просторів обмежений лише одним фактором: життєвим досвідом конкретної людини. Простори пам'яті не тривкі, як і сама пам'ять людини, вони схильні втрачати чіткість, а то й підлаштовуватися під наші уявлення [9].

П. Коннертон досліджував «колективне пам'ятання». При цьому він розрізняє «соціальну пам'ять» і «історичну реконструкцію», і наголошує на тому, що «знання про всі види людської діяльності у минулому можливе лише через знання «слідів», які вони по собі залишають» [7].

Сучасні музеї є маркером культурного коду і центром, де перетинаються інформаційна складова та емоційна, пізнання системи цінностей минулого та сучасного, постійний розвиток та ідентифікація. На думку відомого французького дослідника Ф. Мєро, «в суспільстві опанування минулим розглядається як визначення та укорінення нової людини, що спонукає до необхідності збереження спадщини» [8].

Етнічні музеї виступають потужним інструментом культурної комунікації, адже саме через музейні експозиції відвідувач отримує можливість «прожити» культурний досвід певної спільноти, доторкнутися до її духовних цінностей, світоглядних моделей, щоденних практик та мистецьких надбань. Етнографічні музеї – це особливий тип закладів культури та мистецтва, що показують матеріальну та духовну культуру різних етносів. Їх завдання репрезентувати не просто речі з минулого, а скоріше – це оживити та актуалізувати традиції, побут, цінності в житті людей різних епох та національностей. Українські етнографічні музеї переважно мають локальний характер і присвячені українцям, але також демонструють традиції і тих, етносів та національних спільнот, які впливають на етнічну мозаїку України.

Для болгарської діаспори в Україні, особливо у Південному регіоні, функціонування етнографічних музеїв має подвійне значення: з одного боку – це інструмент збереження національної самобутності та історичної пам'яті, а з іншого – важливий чинник формування міжкультурного діалогу, адже музеї репрезентують багатство та унікальність болгарської культури у багатонаціональному середовищі Бессарабії. У свою чергу, музеї Болгарії демонструють розвиток національних традицій у межах історичної батьківщини, дозволяючи побачити спільні й відмінні тенденції культурної еволюції. Музеї та етнографічні виставки утворюють мережу медіаційних практик, через які нація формує свій публічний образ. Вони забезпечують можливість візуалізації національної спадщини – трансформації історичного досвіду в експозиційний, естетичний і пізнавальний формат. У цих просторах національна культура репрезентує себе як жива система, що поєднує матеріальні артефакти, символічні смисли та емоційні нарративи пам'яті. Етнографічні музеї – особливий тип закладів культури та мистецтва, що показують матеріальну та духовну культуру різних етносів. Їх завдання репрезентувати не лише речі з минулого, а скоріше – оживити та актуалізувати традиції, побут, цінності в житті людей різних епох та національностей. Українські етнографічні музеї переважно мають локальний характер і присвячені українцям, але також демонструють традиції і тих, етносів та національних спільнот, які впливають на етнічну мозаїку України.

На території України найвідомішими є етнографічний музей болгарської культури села Зоря (Камчик) та етнографічний музей просто неба «Бессарабське село Фрумушика-Нова», Болградський історико-етнографічний музей.

Музей болгарської культури с. Зоря Саратського району Одеської обл. (Кимчик) створили в 1991 р. на базі сільської школи, і зараз музей має звання народного. Тут експонують предмети

побуту, одягу. Музей неодноразово брав участь у фестивалі болгарської народної культури «Листопад спогадів» у м. Варна. Згаданий Етнографічний музей просто неба представляє національні подвір'я періоду XIX-XX ст. із самобутньою культурою українського, молдавського, болгарського, гагаузького, німецького, єврейського народів.

Болградський історико-етнографічний музей. Створений на початку 1960-х років, відкритий у 1961 році на громадських засадах з ініціативи історика Павла Ешмекова й археолога Леоніда Субботіна та журналіста-початківця Юрія Грекова. Перші кроки музею здійснені без державного фінансування: експонати зберігалися в тимчасових приміщеннях, робота здійснювалася на добровільних засадах. Однак завдяки активній популяризації музей здобув значного авторитету, що, врешті-решт, призвело до його офіційного відкриття у 1961 р. Важливим етапом розвитку стало створення в 1964 році дитячо-юнацького археологічного гуртка «Юний археолог», члени якого брали участь у розвідках і розкопках курганів та поселень. Саме завдяки цим експедиціям фонди музею поповнились унікальними археологічними знахідками, що вирізняють його серед районних музеїв півдня України. Має статус народного музею (1968 р.).

Сьогодні у музеї зібрано чимало унікальних експонатів, виставлених у залах музею: національні костюми болгар, гагаузів, албанців; мідний і глиняний посуд кінця XIX ст. У 1997 р. у будівлі музею розміщено Центр болгарської культури. Також проводяться виставки та експозиції до визначних подій [15] (фото 1). Новий, значно ширший етап розвитку музею пов'язаний із 1989 р., коли він увійшов до структури Одеського історико-краєзнавчого музею як етнографічний відділ. Це забезпечило методичну підтримку, наукове кураторство та розширило можливості для професійної реставрації, фондової роботи та організації виставкової діяльності. Історія створення Болградського історико-етнографічного музею є прикладом успішної колаборації різних культурно-наукових інституцій, які змогли перетворити локальну ініціативу в глобальну акцію [15].

Болградський історико-етнографічний музей є значущим осередком формування культурної ідентичності болгарської діаспори в Україні. Він поєднує функції науково-дослідної установи, місця культурного діалогу, інституції, що зберігає матеріальні та духовні надбання, і майданчика, де формується сучасна культурна комунікація між болгарами України та болгарами історичної батьківщини.

Сучасні музеї є елементом іміджу міста, регіону, країни, нації, адже через самопрезентацію своїх експонатів, артефактів, поєднує інтелектуальний, естетичний і соціальний рівні культури, забезпечуючи взаємодію між знанням, владою та творчістю. Головним завданням формування іміджу є вміння репрезентувати себе та свою культуру. Музей є місцем, де співіснує культура у просторі комунікації, пам'яті та ідентичності. Репрезентація культурної спадщини, національних символів і пам'яті забезпечує неперервність історичного досвіду, перетворюючи минуле на ресурс сучасності. Вона створює основу для діалогу культур і сприяє формуванню нового типу етнічної свідомості – відкритої, динамічної, орієнтованої на взаєморозуміння. Саме тому репрезентація посідає центральне місце у вивченні етнічної культури, зокрема й у контексті болгарської національної ідентичності.

Ідею репрезентації пам'яті як форми збереження ідентичності розвиває Б. Ткачук, зазначаючи, що «культурна пам'ять функціонує не лише як архів минулого, а як механізм актуалізації історичних сенсів у сучасності» [17]. Репрезентація минулого у вигляді пам'ятників, свят, художніх образів або освітніх практик формує «спільний досвід», який зміцнює соціокультурну єдність. Завдяки репрезентації пам'яті нація не лише згадує свою історію, а створює її щоразу наново, адаптуючи до сучасних ціннісних орієнтирів.

Сучасне осмислення репрезентації неможливе без звернення до феномену культурної спадщини та колективної пам'яті, адже саме через них суспільство вибудовує своє уявлення про минуле, актуалізуючи сьогодення. Репрезентація в цьому контексті виступає не просто відображенням історії, а інструментом її культурного відтворення, що формує колективне уявлення про «нашу» історію, «наші» цінності й «нашу» культуру. Важливим є внесок Ш. Макдональд, яка запровадила поняття «пам'яттєвих ландшафтів» (memorylands) – культурних просторів, у яких спадщина та пам'ять виступають ресурсами соціальної ідентичності [20]. На думку дослідниці, «спадщина – це не лише збереження минулого, а й інструмент політики пам'яті, що визначає, які історії суспільство обирає пам'ятати, а які – замовчувати» [8]. Репрезентація у цьому процесі стає актом культурного вибору: вона визначає, як саме минуле «говорить» до сучасності.

Розглянемо існування, розвиток та діяльність етнографічних музеїв на території Болгарії:

1. Пловдивський обласний етнографічний музей, офіційно відкритий 14 жовтня 1943 р. У 1949 році він набув статусу народного. На сьогодні в ньому понад 40.000 експонатів. Крім того, в музеї є науковий архів, бібліотека, фотоархів історії. Для українців, що проживають на території Болгарії та,

власне, і самих болгар, музей став можливістю поглибити свої знання з історії, згадати свою культурну спадщину, актуалізувати традиції в сучасне повсякденне життя.

2. Етнографічний музей Етар – єдиний музей під відкритим небом у Болгарії. Тут відновлена вулиця ремісників XVIII-XIX століть (є працюючі водяні млини, будинки епохи болгарського відродження, майстер-класи від народних умільців). Цей музей заснований майже 60 років тому жителем Габрово Лазарем Донковим. Етар – це стара назва річки Янтра, що протікає через м. Габрово. З нею пов'язані побут, ремесла людей цього регіону, звідси і назва музею. Історія скансена почалася з трьох старих водяних млинів, які колись працювали на місцевій р. Сібек. Ці млини були відновлені і працюють досі. Однією з найцінніших частин музею є унікальна колекція діючих водяних технічних споруд – єдина подібна система, збережена в Болгарії. Особливість цих споруд полягає в тому, що вони використовують природний потік води, як це було ще кілька століть тому: музей відтворив гідротехнічні канали, водовідводи, дерев'яні жолоби та механічні системи, що дозволяє демонструвати історичні технології у функціонуючому стані [9].

Музей під відкритим небом Етар отримує численні нагороди за популяризацію болгарської культурної та історичної спадщини. У 2022 році він став «Найкращим об'єктом культурної спадщини» на Міжнародному форумі слов'янських культур. У 1989 році «Етър» отримав одну з найвищих державних нагород Болгарії – орден «Кирил і Мефодій» I ступеня, що засвідчило його визначний внесок у збереження традиційної культури.

На камені, що лежить на початку шляху до скансену викарбувані слова важливі нині не лише для болгар, а й українців: «Нація, яка не дотримується своїх традицій, приречена на забуття» (див. фото 2, 3, 4).

Концепція музею ґрунтується на принципі «повного занурення» – тут представлено не лише статичні артефакти, а й динамічні виробничі процеси, соціальні моделі та культурні практики. «Етър» не випадково називають музеєм типу «Скансен»: він відтворює цілісний урбаністичний та етнографічний простір, у якому функціонують будинки, майстерні, вулиці, крамниці, а майстри працюють у реальному часі [11].

Центральним архітектурним елементом музею є Занаятчийська чаршія – реконструйована торгова вулиця, на якій розміщені ремісничі майстерні, житлові будинки майстрів, невеликі крамниці, кав'ярня, пекарня та інші об'єкти міського побуту. Майже в кожній майстерні працює живий майстер, який демонструє традиційні технології виробництва: гончарі виготовляють керамічний посуд, ковалі кують метал за давніми зразками, ткачі працюють на дерев'яних верстатах, шкіряники виготовляють взуття та ремені, майстри по дереву виконують різьбярські роботи. Робота майстрів у режимі реального часу створює ефект повного відтворення історичного середовища, роблячи музей не просто експозиційним, а живим культурним простором [11].

Житлові будинки, представлені в музеї, демонструють різні соціальні рівні та архітектурні моделі болгарського середовища. Особливо важливим є будинок Сакової родини – типове житло заможної габровської сім'ї XIX століття, ретельно реконструйоване з урахуванням інтер'єру, меблів, домашніх ікон, текстилю та побутових предметів. Музей «Етър» є не лише центром збереження культурної спадщини, а й активною сучасною інституцією, що реалізує широку систему освітніх, наукових, культурних та соціальних програм. Музей проводить практичні семінари, воркшопи, майстер-класи, у яких беруть участь не лише професійні майстри, а й діти, студенти, туристи та волонтери [11].

Порівняння Болградського історико-етнографічного музею та Регіонального етнографського музею під відкритим небом «Етър» дає можливість простежити два різні, але взаємодоповнювальні підходи до репрезентації етнічної спадщини болгар. Обидві інституції виконують спільне завдання – збереження та трансляцію культурної пам'яті, однак їхня місія, тип музейного простору, структура експозицій та соціокультурні орієнтири суттєво відрізняються.

Місією Болградського музею є фіксація, збереження та інтерпретація історичного досвіду бессарабських болгар – етнічної групи, яка формувалася поза межами Болгарії, у складних умовах масових міграцій, колонізації Півдня України та міжетнічної взаємодії народів Бессарабії. Цей музей спрямований на збереження локальної ідентичності, яка сформувалася впродовж двох століть на території України. Він документує історичні події, соціокультурні процеси та елементи побуту, що визначають специфіку болгарського населення регіону. У цьому сенсі Болградський музей виконує роль інституції колективної пам'яті, яка фіксує неповторний досвід діаспори, зберігаючи спадщину, що є вразливою перед асиміляцією та глобалізаційними чинниками.

Натомість місія музею «Етър» полягає у відтворенні цілісної картини традиційної болгарської культури доби XVIII–XX століть у її первинному середовищі. Музей функціонує за принципом

скансену – тобто відтворює не лише окремі предмети, а весь культурний простір: архітектуру, планувальну структуру села чи міста, ремісничі технології, соціальні практики, економічні моделі, релігійні та обрядові традиції.

На відміну від Болграда, який акумулює історію конкретної громади за кордоном, «Етьр» репрезентує традиційну болгарську культуру як національну цілісність, демонструючи «класичний» образ болгарського ремісничого та міського середовища. Його завдання – не лише зберегти минуле, а й відтворити його у формі живої практики, де майстри виробляють вироби за технологіями, що передаються з покоління в покоління.

Болградський музей – це простір локальної пам'яті, а «Етьр» – простір реконструйованої національної традиції. Перший підкреслює унікальність болгарської діаспори в Україні; другий демонструє універсальні основи болгарської культури, важливі для всієї нації.

Болградський та габровський музеї демонструють два принципово різні моделі репрезентації етнічної спадщини, що зумовлено їхньою структурою, обсягом колекцій, методологічними підходами та ступенем інтерактивності експозицій. У Болградському історико-етнографічному музеї домінує класична стаціонарна модель представлення матеріальної культури: експонати розміщені в залах, структурованих за принципом історичної та тематичної послідовності. Тут важливою є хронологічна лінія, точність відтворення історичних подій, демонстрація взаємодії етнічних спільнот Бессарабії – болгар, гагаузів, молдаван, албанців, українців.

На відміну від цього, музей «Етьр» працює як «жива структура», де основою репрезентації є не виставковий предмет, а процес. Музей під відкритим небом відтворює традиційні ремесла у дії: відвідувач бачить, як майстер кує метал, ліпить глину, виготовляє дерев'яні судини, фарбує тканини чи випікає хліб. Архітектурне середовище не імітує історичні будівлі – воно функціонує як реальний простір, де виробничі цикли, технічні механізми та соціальні взаємини представлені в динаміці. Саме тому «Етьр» вважається не лише музеєм, а й лабораторією традиційної культури, де відбувається передача нематеріальної спадщини.

Болградський музей репрезентує культуру через предмети та документи, а «Етьр» – через живі техніки та інтерактивні практики. Перший фіксує минуле як історичний досвід громади, другий – оживлює традицію, роблячи її доступною для сучасного глядача.

Обидві інституції мають важливе значення для підтримки болгарської ідентичності, проте їхні функції спрямовані на різні соціокультурні групи і виконують різні рольові моделі у сучасному культурному процесі. Для українських болгар Болградський історико-етнографічний музей є основним центром колективної пам'яті, який підтримує зв'язок громади зі своїм минулим. Він є символом самозбереження діаспори, що протягом двох століть зуміла зберегти мову, побут, обряди, традиції та власний світогляд у багатонаціональному середовищі Півдня України. Музей виконує ідентифікаційну функцію: він дає можливість молодому поколінню бачити матеріальні докази історії своїх предків, розуміти спадщину переселенців, усвідомлювати власну приналежність до ширшої етнокультурної спільноти.

У свою чергу музей «Етьр» відіграє іншу, але не менш важливу роль – він формує у громадян Болгарії уявлення про витоки власної культури, демонструючи ремісничі, архітектурні та соціальні моделі традиційного життя. «Етьр» виконує функцію символічної реконструкції болгарської традиційності, яка стає джерелом національної ідентичності для сучасних поколінь, особливо у період глобалізаційних змін, урбанізації та нівелювання локальних культурних особливостей. Його роль полягає у відновленні безпосереднього зв'язку між сучасною людиною та її історичним корінням: через роботу майстрів, матеріальне середовище і живу традицію він створює відчуття причетності до минулого, яке стає частиною національного культурного капіталу.

Болградський музей підтримує етнічну ідентичність болгарської діаспори в Україні, зберігаючи традиції переселенців та історію їхнього життя на новій землі. Музей «Етьр» формує загальнонаціональний образ болгарської культури, підкреслюючи її цінність для всієї Болгарії. Обидві установи демонструють різні моделі функціонування етнічної пам'яті – діаспорну та національну – але разом вони створюють широку панораму збереження болгарської культурної спадщини у сучасному світі.

Висновок. У межах аналізу діяльності Болградського історико-етнографічного музею та Регіонального етнографічного музею на відкритому повітрі «Етьр» простежено ключову роль музейних інституцій у збереженні та трансляції етнічної пам'яті болгар. Обидва музеї, хоч і належать до різних типологічних моделей – стаціонарної та скансен-формату – виконують спільну функцію охорони культурного коду, забезпечуючи неперервність традиції в умовах сучасних соціокультурних змін.

Загалом етнографічні музеї виступають не лише сховищем артефактів, а й активними

комунікативними центрами, де відбувається міжпоколінна передача знань, формування зв'язку між сучасною спільнотою та її культурним корінням. Саме завдяки їхній діяльності етнічна пам'ять болгар не лише зберігається, а й отримує нові форми актуалізації в сучасному культурному просторі. Результати дослідження показали, що музей етнографії – це не лише приміщення чи культурний простір. Це простір комунікації відвідувача і «тексту культури», це діалог між сучасним минулим майбутнім. Це місце, де формується національна самосвідомість та ідентифікація себе зі своєю культурою та традиціями. І, насамперед, етнічні музеї це центри культурного життя громади, регіону, району, міста, країни [18].

Аналізуючи діяльність етнографічних музеїв, слід виокремити деякі чинники, які є показовими в порівнянні болгарських та українських етнічних музеїв:

1. Музеї на території Болгарії музеї більш полікультурні.

2. У колекціях музеїв більше маскулінного, ніж в українських музеях. Болгарські музеї демонструють традиційні чоловічі заняття – ковальство, бондарство, суднобудування, виготовлення взуття – в рівній мірі з жіночими практиками.

3. Етнографічні матеріали у музеях значно «молодші» за віком, ніж в українських.

Попри всі виклики та негативні ситуації у справі збереження культурної спадщини, можна стверджувати, що розвиток сучасних цифрових технологій, культурна дипломатія та міжнародні програми ЄС створюють нові можливості для збереження й поширення україно-болгарської спадщини у світі.

Список використаної літератури

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті. Київ : Ніка-Центр, 2012. 440 с.
2. Алексієв Л., Алексієв М., Дацків І. Україна-Європа: цивілізаційно-історичний дискурс. *Український історичний журн.* 2020. 5. С. 204-220.
3. Бучко Ж. І. Етнотуристичні дослідження Буковини *Географія та туризм: наук. зб.* / Ред. кол.: Я. Б. Олійник (відп. ред.) та ін. Київ : Альтерпрес, 2010. Вип. 6. С. 154-158.
4. Бучко Ж. І. Чернівецький скансен: етнокультурна спадщина в контексті сталого туризму. *Зб. наук. пр. Міжнародної Карпатської Школи: весняна сесія (1-5 трав., 2025 р.): перше вид.* Яремче-Косів : Наук. т-во ім. Т. Шевченка, 2025. С. 78-82.
5. Бучко Ж. Об'єкти історико-етнокультурної спадщини Вишницької територіальної громади в туристичній діяльності. *Етнокультурний туризм: теорія, практика, перспективи розвитку: Матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (із міжнародною участю), м. Вінниця, 30-31 трав., 2023 р. Вінниця, 2023. С. 20-24.*
6. Дмитренко А. А. Роль музеїв у формуванні освітнього середовища. *Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог: матеріали Всеукр. наук. конф. із міжн. участю / М-во освіти і науки України, М-во культ. та страт. ком. України ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. та ін. (Київ, 10 квіт., 2025 р.). Київ : НАКККіМ, 2025. 420 с.*
7. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / Пер. з англ. С. Шліпченко. Київ : Ніка-Центр, 2004. 184 с. (Серія «Зміна парадигми»; Вип. 7).
8. Мєро Ф. Музеї та суспільство. *Народна творчість та етнографія*, 6. 2006. С.40–48.
9. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / пер. із франц. А. Репа. Київ : Кліо, 2014. 272 с.
10. Потапенко І. Одеський обласний центр болгарської культури у м. Болград: напрями діяльності та роль у збереженні національної спадщини. Тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. «Українське народознавство та мистецтвознавство в контексті сучасних суспільних змін (наук. конф. пам'яті акад. НАН України Г. Скрипник)» (Київ, 16–17 верес., 2025 року) / ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2025. С. 203-295.
11. Регіональний етнографічний музей на відкритому повітрі Етър. URL: <https://etar.bg>.
12. Руденко С. Б. Музей як технологія. Київ : Ліра. 2021. 436 с.
13. Руденко С. Б. Метакультурологія: конвергенція науки про культуру та музеєзнавства. *Вісник Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журн.* 2025. № 2. С. 25–35.
14. Сінельников В. Фольклор національних спільнот Житомирщини в контексті міжетнічних комунікацій: до питання збереження та ревіталізації загрозених культур. Тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. «Українське народознавство та мистецтвознавство в контексті сучасних суспільних змін (наук. конф. пам'яті акад. НАН України Г. Скрипник)» (Київ, 16–17 верес. 2025 року) / ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2025. С. 230-233.
15. Степовичка В.М. Болградський історико-етнографічний музей. *Енциклопедія сучасної України* / ред. кол.: І. М. Дзюба [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України, 2004. Т. 3 : Біо-Бя. 695 с.
16. Таран О. Простір пам'яті в культурному ландшафті: функціонування та форми репрезентації (на прикладі подільського містечка Тиврова). Тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. «Українське народознавство та мистецтвознавство в контексті сучасних суспільних змін (наук. конф. пам'яті акад. НАН України Г. Скрипник)» (Київ, 16–17 верес., 2025 р.) / ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2025. С. 56-59.
17. Ткачук Б. Репрезентація культурної пам'яті в процесі збереження ідентичності. *Вісник Львів. ун-ту. Серія: Філософсько-політологічні студії.* 2019. С. 120–126.
18. Філіпчук Н. О. Український і зарубіжний досвід діяльності музейних інституцій: культуротворчі і

націєзберігаючі засади. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 5. 2018. С. 224–234.

19. Kirshenblatt-Gimblett B. *Destination Culture: Tourism, Museums, and Heritage*. Berkeley : University of California Press, 1998. 348 p.

20. Macdonald S. *Memorylands: Heritage and Identity in Europe Today*. London : Routledge, 2013. 320 p.

34. 21. Pierre Nora. Between memory and history / Special Issue: Memory and Counter-Memory. University of California Press, Representations, Vol. 26 Spring 1989. P.7 URL: <http://www.staff.amu.edu.pl/~ewa/Nora,%20Between%20Memory%20and%20History.pdf>

References

1. Assman A. *Spaces of Memory. Forms and transformations of cultural memory*. Kyiv : Nika-Center, 2012. 440 p.
2. Aleksievets L., Aleksievets M., Datskiv I. *Ukraine-Europe: Civilizational and Historical Discourse*. Ukrainian Historical Journal. 2020. 5. P. 204-220.
3. Buchko Zh. I. *Ethnotourist Studies of Bukovyna. Geography and Tourism: Scientific Collection* / Ed. coll.: Y. B. Oliynyk (ed.) and others. Kyiv : Alterpres Publ., 2010. Vyp. 6. P. 154-158.
4. Buchko Zh. I. Chernivtsi Skansen: Ethnocultural Heritage in the Context of Sustainable Tourism. *Collection of Scientific Papers of the International Carpathian School: Spring Session (May 1-5, 2025): First Edition*. Yaremche-Kosiv: Shevchenko Scientific Society, 2025. P. 78-82.
5. Buchko Zh. Objects of the Historical and Ethnocultural Heritage of the Vyzhnytskyi Territorial Community in Tourist Activities. *Ethnocultural Tourism: Theory, Practice, Development Prospects: Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference (with International Participation), Vinnytsia, May 30-31, 2023*. С. 20-24.
6. Dmytrenko A. A. Role of museums in the formation of the educational environment. *Culture, Information, Communication: Interdisciplinary Dialogue: Materials of the All-Ukrainian Conference. Sciences. conf. from international. participation / Ministry of Education and Science of Ukraine, Ministry of Culture. and strata. Com. Ukraine; National. Acad. Ker. cadres cult. and artist. Etc.* Kyiv : NAKKKiM, 2025. 420 p.
7. Connerton Paul. How societies remember / Per. from English. S. Shlipchenko. Kyiv : Nika-Center, 2004. 184 p. (Series «Paradigm Shift»; Vol. 7).
8. Mero, F. Muzeyi ta suspil'stvo. *Narodna tvorchist' ta etnografiya*, 6. 2006. S. 40–48.
9. Pierre Nora. Present, nation, memory / trans. from French. Andriy Repa. Kyiv: Clio, 2014. 272 c.
10. Potapenko I. Odessa Regional Center of Bulgarian Culture in the City of Bolgrad: Directions of Activity and Role in the Preservation of National Heritage. Abstracts of the International Scientific and Practical Conference «Ukrainian Ethnology and Art Studies in the Context of Modern Social Changes (Scientific Conference in Memory of Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine Hanna Skrypnyk)» (Kyiv, September 16–17, 2025) / IMFE. M. T. Rylsky of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv, 2025. P. 203-295.
11. Regional Ethnographic Open Air Museum Etar. URL: <https://etar.bg>.
12. Rudenko S.B. *Museum as a Technology*. Kyiv: Lira. 2021. 436 p.
13. Rudenko S. B. Metaculturology: Convergence of the Science of Culture and Museology. *Bulletin of the National Academy of Leading Personnel of Culture and Arts. journal*. 2025. № 2. Pp. 25–35
14. Sinelnikov V. Folklore of national communities of Zhytomyr region in the context of interethnic communications: to the issue of preservation and revitalization of endangered cultures. Abstracts of the International Scientific and Practical Conference «Ukrainian Ethnology and Art Studies in the Context of Modern Social Changes (Scientific Conference in Memory of Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine Hanna Skrypnyk)» (Kyiv, September 16–17, 2025) / IMFE. M. T. Rylsky of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv, 2025. P. 230-233.
15. Stepovichka V.M. Bolgrad Historical and Ethnographic Museum. *Encyclopedia of Modern Ukraine* / ed. coll.: I. M. Dziuba [et al.] ; NAS of Ukraine, NTSh. Kyiv : Institute of Encyclopedic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2004. Vol. 3 : Bio-Bya. 695 p.
16. Taran O. Space of Memory in the Cultural Landscape: Functioning and Forms of Representation (on the Example of the Podilsky Town of Tyvrov). Abstracts of the International Scientific and Practical Conference «Ukrainian Ethnology and Art Studies in the Context of Modern Social Changes (Scientific Conference in Memory of Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine Hanna Skrypnyk)» / IMFE. M. T. Rylsky of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv, 2025. P. 56-59.
17. Tkachuk B. Representation of cultural memory in the process of identity preservation. *Bulletin of Lviv University. Series: Philosophical and Political Studies*. 2019. P. 120–126
18. Filipchuk N. O. Ukrainian and Foreign Experience of Museum Institutions: *Cultural and Nation-Preserving Principles. Spirituality of the individual: methodology, theory and practice*. 5. 2018. S. 224–234
19. Kirshenblatt-Gimblett B. *Destination Culture: Tourism, Museums, and Heritage*. Berkeley : University of California Press, 1998. 348 p.
20. Macdonald S. *Memorylands: Heritage and Identity in Europe Today*. London : Routledge, 2013. 320 p.
21. Pierre Nora. Between memory and history / Special Issue: Memory and Counter-Memory. University of California Press, Representations, Vol. 26 Spring 1989. P.7 URL: [staff.amu.edu.pl/~ewa/Nora,%20Between%20Memory%20and%20History.pdf](http://www.staff.amu.edu.pl/~ewa/Nora,%20Between%20Memory%20and%20History.pdf)

UDK 930:069

ETHNIC MUSEUMS AS CENTERS OF THE SPIRITUAL HERITAGE OF BULGARIANS

Tetiana OVCHARENKO – PhD in Cultural Studies, Associate Professor of the Department of Cultural Studies and philosophy of culture, Institute of Humanities, National University «Odessa Polytechnic», m. Odesa

Anastasia SENCHENKO – Applicant for the second (master's) level of higher education, group MIC -21

Culture and traditions within the framework of the Ukrainian-Bulgarian dialogue are considered. The war accelerated Ukraine's entry into the European cultural space, and at the same time identified certain challenges and requirements. The characteristics of ethnic museums of Ukrainians and Bulgarians are presented. It is determined that museums today perform many functions, and act as an intermediary between the past-present-future. Scientific sources have been analyzed to substantiate the thesis: «a museum is a place of historical, collective memory». Attention is focused on the activities of some museums on the territory of Bulgaria and Ukraine. It is emphasized that modern museums are not only centers for the preservation of the cultural heritage of the people, but are an element of communication between the visitor and artifacts (exhibits) of museums. The difference between ethnic museums of Europe and Ukraine has been revealed.

Key words: museums, ethnic culture, dialogue of cultures, cultural heritage, places of memory, historical memory.

Фото 1. Болградський історико-етнографічний музей

Фото 2. Регіональний етнографічний музей на відкрито «Етър»

Фото 3. Мозайка при входу на «Етър»

Фото 4. Млин.

Стаття отримана 6.02.2025
Стаття прийнята 7.03.2025
Стаття опублікована 22.12.2025